

Onbeklemtoond –ie(s) in plaats van –ən(s) in enkele Zuid-Vlaamse dialecten*

(Een postuum eresaluut aan Willem Pée)

Johan Taeldeman

Samenvatting

Het Zuid-Vlaamse dialect van de stad Ronse en omgeving heeft meersyllabige woorden die eindigen op niet-hoofdtonig –i.(s), waar vrijwel alle andere Oost-Vlaamse dialecten onderliggend –ən(s) hebben. In deze bijdrage wil ik mij, behalve op de geografische situering en op de linguïstische conditionering (de distributie over woordcategorieën), vooral richten op de historische achtergrond. Betoogd wordt dat de waarschijnlijkste verklaring gezocht moet worden in een vorm van mouillering van het eindcluster –ns, een fenomeen dat nu nog actief is in onmiddellijk in het oosten aansluitende Vlaamse en Brabantse dialecten .

Abstract

The South Flemish dialect of the town of Ronse and its geographic environment has polysyllabic words ending in –i.(s) without primary word stress, in opposition with (at least underlying) –ən(s) in virtually all other dialects of East Flanders. In this article I give an overview of both the geographic distribution and the linguistic conditions (the distribution among word categories), but I will mainly concentrate on the historical background of the phenomenon. It will be argued that the most probable explanation can be found in a process of palatalization of the final cluster –ns, a phenomenon that is still active in Flemish and Brabant dialects adjacent to the Ronse area.

Email
johan.taeldeman@
telenet.be

* Ik dank de twee beoordelaars voor hun kritische maar constructieve inbreng.

1. EEN EERSTE, ALGEMENE TERREINVERKENNING

In de dialecten van Ronse (O 265), Oudenaarde (O 98) en de landelijke(re) omgeving komen realisaties voor als *veulie* (= veulen), *houtie* (= adj. houten), *Bertie* (= Berten in vele Vlaamse dialecten), *seffies* (= seffens in Vlaamse dialecten), *ovies* (= ovens), *boekskies* (= boekjes). Het gaat telkens om meersyllabige woorden met de klemtoon op de eerste lettergreep. De volgende, suffixoïde syllabe heeft dus een *ie* (fonetisch [i]), terwijl in het A.N. en/of de (meeste) Vlaamse dialecten het equivalent *-ən* verschijnt.

Als we zouden uitgaan van een ontwikkeling *-ən* → *-ie*, zouden we hier wel met een heel merkwaardig verschijnsel geconfronteerd worden, want wanneer we de historische ontwikkeling van het Nederlands en z'n dialecten onderzoeken, worden we steeds weer met de omgekeerde evolutie geconfronteerd: bijtonige onbeklemtoonde vocalen (o.a. *ie*) zijn doorgaans verdoft tot sjwa: bv. **uþil* → euvel, **siþun* → zēvən, **bôk(s)kîn* → boekskə(n). Zuid-Vlaamse (verderop Zvla.) *-ie* nodigt bijgevolg uit tot dieper onderzoek.

In dit artikel gaan we achtereenvolgens in op de huidige distributie / conditionering (= sectie 2), de geografische verspreiding (= sectie 3) en mogelijke historische achtergronden (= sectie 4) van die *-ie*. We eindigen met enkele beschouwingen bij de vorm *Ronsies* (= Ronses, zowel adj., bv. *Ronsiese woorden*, als subst., bv. *In 't Ronsies zeggen me dad azuu*) (zie sectie 5).

2. DE LINGUIÏSTISCHE CONDITIONERING / DISTRIBUTIE

Als we even uitgaan van de Nederlandse en Vlaams-dialectische equivalenten van Zvla. *-ie*, dan kunnen we twee grote groepen onderscheiden: (a) woorden met finale *-ən* en (b) woorden met de finale sequentie *-əns*.¹

¹ Het volgende overzicht is vooral gebaseerd op Teirlinck (1924: 56 – 60 en 126), De Tollenaere (1964 en 1969) en Hoebeke (1969). Ook enkele veldopnames leverden aanvullende informatie op, samen met RND-materiaal en gegevens uit Pée (1938).

2.1 WOORDEN MET FINAAL *-ən*-EQUIVALENT

Hier kunnen we nog drie subcategorieën onderscheiden, waarvan één voor het huidige taalgevoel monomorfematisch en twee bimorfematisch zijn.

2.1.1 Monomorfematisch

In een *beperkt* aantal als monomorfematisch aangevoelde woorden verschijnt *-ie* als equivalent van A.N. / Vlaams *-ən*: o.a. *(h)èkkie*: hekken (A.N. hek), *kiekie* = kieken / kuiken, *vèrkie* = varken, *veulie* = veulen, *viggie* = Vlaams vigen (A.N. big) en soms *meisie* = Vla. meisen (A.N. meid).

2.1.2 Bimorfematisch

A. *Stofadjectieven* hebben altijd *-ie*: bv. *(h)outie* (= houten), *zèlverie* (= zilveren), *gouwie* (= gouden), *ijzerie* (= ijzeren), *wullie* (= wollen) en zelfs *plastiekie* bij *plas'tiek* (A.N. plastic).

B. *Persoonsnamen* die – althans in de Vlaamse dialecten – ook een kortere vorm hebben zonder finale *-(t)ie* (zie Hoebeke 1969 voor meer details); bv:

Bert	~	<i>Bert-ie</i>
Wiet (= Louis)	~	<i>Wiet-ie</i>
Taaf (= Octaaf)	~	<i>Tav-ie</i>
Nee (= René)	~	<i>Nee-tie</i>
Jo (= Johan)	~	<i>Jo-tie</i>
Schoen (bijnaam van schoenmaker)	~	<i>Schoen-ie</i>
Smèt (= smid)	~	<i>Smèt-ie</i>

Er zijn duidelijk twee suffixvarianten in het geding: *-ie* na een medeklinker en *-tie* na een klinker. In al die gevallen wordt *-(t)ie* als een suffix ervaren, zodat we dit *-ie* en *-tie* als allomorfen mogen beschouwen. Traditioneel (cf. Teirlinck 1924 en Hoebeke 1969) wordt dit *-(t)ie* een augmentatiesuffix genoemd. In (sommige) Vlaamse dialecten beantwoordt aan *-(t)ie* het equivalent *-(t)ən*: zie Leys (1968) voor het Westhoekdialect van West-Vleteren (N 24) en Stavele (N 22). Ik verwijs ook naar vormen als *Bèrt-ən*, *Nèst-ən* (Nest uit Ernest), *Mies-ən* (Mies uit Maurice) en *Dree-tən* (Dree uit André) in mijn moederdialect, het Kleits (I 154a).

Via het suffix krijgen augmentatieve persoonsnamen een extra gevoelswaarde, die zowel positief (lief, aangenaam, respectabel) als negatief (pejoratief) kan zijn. In veel opzichten is het dus vergelijkbaar met diminutieven: vgl. *schatje*, *smeerlapke*, *kindje* (allemaal amelioratief) en *manneke* in een zin als 'k zal u wel vinden, *manneke* (pejoratief). Verwonderlijk is dat niet aangezien zowel het augmentatief- als het diminutiefsuffix teruggaan op Ogm. *-în*, dat in het diminutief uitgebreid werd met *-k-* (bv. **strât-kîn*) of met *-l-* (bv. **kind-lîn*) (zie o.a. Schönfeld – Van Loey 1959: 229 – 232).

2.2 WOORDEN MET FINAAL *-əns* ALS EQUIVALENT

Aan de Zuid-Vlaamse eindsequentie *-ies* beantwoordt in het A.N. en in de meeste Vlaamse dialecten de verbinding *-əns*. We onderscheiden drie subcategorieën, afhankelijk van hun huidige grammaticale status:

2.2.1 Monomorfematisch

Hier zijn twee voorbeelden voorhanden: *sèffies* (= seffens, A.N. dadelijk) en *nèffiest* (= nevens, A.N. naast). Historisch zijn dat gelede woorden (cf. Schönfeld – Van Loey 1959: 244 – 245), maar synchroon wordt die vroegere geleedheid niet meer als zodanig gevoeld.

2.2.2 Bimorfematisch

Hier zijn nog twee subcategorieën te onderscheiden:

A. Meervoudsvormen op *-s* bij substantieven die in de andere Nederlandse taalvariëteiten op *-ən* eindigen.

Voorbeelden:	<i>Enkelvoud</i>		<i>Meervoud</i>
	<i>ōvən</i>	~	<i>ōvies</i>
	<i>leugən</i>	~	<i>leugies</i>
	<i>kētən</i>	~	<i>kēties</i>

Tegenover een enkelvoud op *-ən* (of een syllabische nasaal) staat in het meervoud een eindsequentie *-ies*. De toevoeging van suffigale *-s* lijkt dus wel in een oorzakelijk verband te staan met de meervoudsvorm op *-ies*, maar dat komt in sectie 4 nog duidelijker tot uiting.

- B. Niet-substantivische gelede woorden (met oorspronkelijk $-\partial n$ + een suffix dat ofwel een $-s$ is of door een $-s$ ingeleid wordt).

Voorbeelden:	<i>ts(n)aavies</i>	~	(t)saavens (A.N. 's avonds)
	<i>tsnoenies</i>	~	(t)snoenens (A.N. 's middags)
	<i>bōvieste</i>	~	bōvenste
	<i>zēvieste</i>	~	zēvenste (A.N. zevende)
	<i>volgies(t)</i>	~	volgens
	<i>wēties</i>	~	wetens
	<i>willies</i>	~	willens
	<i>ētisure</i>	~	etensure

Ook hier lijkt de suffigale $-s$ een (mede)bepalende rol te spelen bij de ontwikkeling van $-ies$: vgl. *zēvieste* met ongeleed *zēv(∂)n*.

- C. Een apart geval lijkt *Ronsies* = *Ronses* (znw. en adj.), bv. *op zijn Ronsies* = in het dialect van Ronse, *de Ronsiese scholen*. In de lijn van wat voorafgaat zou *Ronsies* terug kunnen gaan op **Ronsəns*. In sectie (4) hopen we daar meer argumenten voor te geven.

2.2.3 Trimorfematisch

Ook hier dienen we nog twee subcategorieën te onderscheiden:

- A. *Meervoudsvormen bij diminutieven* op $-tj\partial(n)$ / $-(\partial)k\partial(n)$ / $-sk\partial(n)$, die in Ronse zelf ook in het enkelvoud nog wel eens op $-ie$ kunnen eindigen, althans als het diminutiefsuffix met $-k-$ begint (zie o.a. Péé 1938: 333).² Doorgaans worden we dus met alternanties als enkv. *buumkə* / mv. *buumkies* geconfronteerd.

Voorbeelden:	<i>bontsies</i>	vs. enkv.	<i>bontsə</i>	(baantje)
	<i>beuntsies</i>	vs. enkv.	<i>beuntsə</i>	(boontje)
	<i>sneetsies</i>	vs. enkv.	<i>sneetsə</i>	(sneetje)
	<i>boekskies</i>	vs. enkv.	<i>boekskə</i>	(boekje)
	<i>bollekies</i>	vs. enkv.	<i>bolləkə</i>	(bolletje)

² Bouchez (1998: 24 – 25) wijst erop dat enkelvoudige vormen als *buumkie* aan het verdwijnen zijn in het Ronses en dat alternanten als *buumkə* nu sterk overwegen. In het materiaal-Willems (ca. 1886) komen nog wel meer vormen op $-kie$ voor.

Hierbij sluiten in zekere zin de adverbiale ‘diminutieven’ aan die in het A.N. een suffix *-jəs /-(ə)tjəs /-pjəs* krijgen maar in het Ronses steevast op *-ies* eindigen: bv. *stillekies* (stilletjes), *zoetsies* (zoetjes), *braafkies* (braafjes), *bleekskies* (bleekjes).

De in het begin van deze paragraaf geformuleerde suggestie, nl. dat *-ies* teruggaat op een eerdere sequentie *-əns*, lijkt hier niet op te gaan, want vormen als *beuntsəns* zijn afwezig in de hier behandelde dialecten. Wel is het zo dat de meeste Oost-Vlaamse en Zuid-West-Brabantse dialecten volgens Pée (1938) vóór een pauze en zeker vóór een woord met anlautende vocaal een enkelvoudige diminutievorm hebben op *-n* (zie kaart 1 voor een afbakening van dat gebied). Ter illustratie geven we een aantal voorbeelden uit het dialect van Deinze (O 14):

<i>enkv. vóór pauze</i>	<i>enkv. vóór #V</i>	<i>mv.</i>
<i>boekskə</i>	<i>da' boekskəN is weg</i>	<i>boekskəs</i>
<i>beuntsə</i>	<i>da' beuntsəN (h)ee(ft) een slechte smaak</i>	<i>beuntsəs</i>
<i>(h)uizəkə</i>	<i>is dat (h)uizəkəN al verkocht?</i>	<i>(h)uizəkəs</i>

Kaart 1: Dim. op *-{kən}* vóór pauze (Pée 1938)

Met andere woorden: in de meeste Oost-Vlaamse en Zuid-West-Brabantse (Pajottenlandse) dialecten moeten we uitgaan van een enkelvoudsvorm op een onderliggende *-ən*³, waarvan de eind-*n* evenwel wegvalt vóór een pauze en vóór een consonant (o.a. de meervouds-*s*).⁴ Alleen de dialecten van zuidwestelijk Oost-Vlaanderen hebben die *-n* nooit meer, maar precies daar verraadt die *ie* als vocaal van het suffix een historische *-n* vóór *-s*.

Vgl. Deinzes (O 14) *waar is da' boekskə?*
da' boekskəN is weg
da' boekskə ligt thuis.

Het lijkt er dus op dat de vormen op *-ies* het equivalent zijn van Oost-Vlaams *-ən+ s*.⁵

B. *Genitiefvormen van persoonsnamen* in locatieve NP's ingeleid door *te*, met de betekenis 'bij' of 'ten huize van / op het erf van'. Op de bouw van de persoonsnamen is er echter een duidelijke fonologische restrictie: ze moeten in de niet-genitiefvorm eindigen op een sjwa of op een sibilant:

Vergelijk:	<i>te Putties</i>	~	psn. Van de Putte
	<i>te Boonies</i>	~	psn. Boone
	<i>te Vinkies</i>	~	psn. Vyncke
	<i>te Baatsies</i>	~	psn. De Baets
	<i>te Kartuizies</i>	~	psn. Carteus
	<i>te Vozzies</i>	~	psn. De Vos ⁶
tegenover	<i>te Donts</i>	~	psn. D'hont
	<i>te Teirlinks</i>	~	psn. Teirlinck
	<i>te Plankor(t)s</i>	~	psn. Planckaert
	<i>te Muurs</i>	~	psn. De Muer

³ Bevestiging hiervan vinden we op kaart 2.7.1.40 van de MAND, deel 1.

⁴ In sommige Oost-Vlaamse dialecten (bv. het Eekloos, I 158) blijft eind-*n* zelfs bewaard vóór een pauze. Zie in dat verband alweer Pée (1938) en ook kaart 63b (*plankje*) in de MAND, deel 1.

⁵ In het dialect van Everbeek (O 212), dat in de periferie van het gebied met *-ie(s)* gesproken wordt, vonden we twee diminutiefvormen met *-əns/-ins*: [krikskɪns] en [pɛ .rəlɪns]. (Zie de RND en Pée 1931.) Die *-ins* lijkt me een restant van eerdere (maar geregresserde) mouillering.

⁶ Hierbij sluiten de familienamen op *-əns* aan, die nu als monomorfematisch aangevoeld worden: bv. *Marties* (= Martens), *Lippies* (= Lippens) en *Stēvies* (= Stevens). Zie hierover Bouchez (1998): 23 – 24.

In andere Oost-Vlaamse dialecten heeft *-ies* als equivalent *-əns*. Ter illustratie enkele voorbeelden uit het dialect van Aalter (I 187)⁷:

	toe <i>Puttəns</i>	~	psn. Van de Putte
	toe <i>Boonəns</i>	~	psn. Boone
	toe <i>Vinkəns</i>	~	psn. Vyncke
	toe <i>Baatsəns</i>	~	psn. De Baets
	toe <i>Vozzəns</i>	~	psn. De Vos
tegenover	toe <i>Donts</i>	~	psn. D'hont
	toe <i>Teirlinks</i>	~	psn. Teirlinck
	toe <i>Plankor(t)s</i>	~	psn. Planckaert
	toe <i>Muurs</i>	~	psn. De Muer

Veralgemeend mogen we stellen dat in alle gevallen onder 2.2.2. en 2.2.3. Zvla. *-ies* beantwoordt aan *-əs* (uit historisch *-əns*) in de (meeste) andere Oost-Vlaamse dialecten.

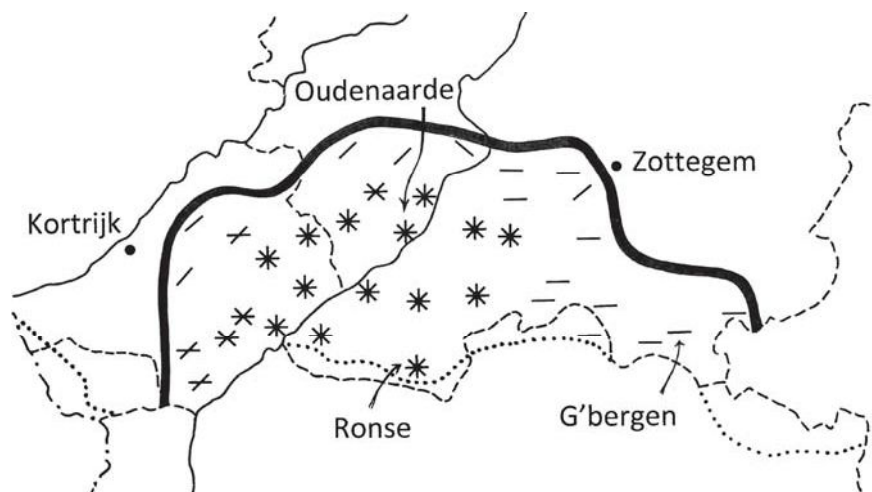
3. DE GEOGRAFIE VAN ZUID-VLAAMS *-IE(S)*

Kaart 2 visualiseert het gebied met suffixoïed *-ie(s)* in het zuiden van Oost- en West-Vlaanderen. Met enige goede wil mogen we van een halvecirkelconfiguratie uitgaan met (in het westen) Helkijn (O 258), (in het noorden) Kruishoutem (O 84) en (in het oosten) Geraardsbergen (O 228) als uiterste punten. Onze primaire bron voor deze afbakening was de RND⁸, aangevuld met Pée (1938) en een paar eigen opnames in Elst (O 207) en Etikhove (O 203). Per geval vertoont *-ie(s)* een variabele spreiding maar globaal heeft *-ies* (zie 2.2.) een iets ruimere verspreiding dan *-ie* (zie 2.1.). Bij de monomorfematische woorden op *-ie* (bv. *veulie* = veulen) is de gekleurde vocaal het geringst verspreid. Dat lijkt op twee tendensen te wijzen:

- (1) Geleedheid (= aanwezigheid van een suffix) bevordert *-ie* (= *-ən*).
- (2) Een volgende *-s* lijkt het ontstaan en/of het behoud van *-ie* (= *-ən*) sterk bevorderd te hebben.

⁷ Met dank aan Chris De Wulf voor deze gegevens.

⁸ Gegevens voor *kiekens* (zin 1), *pintjes* (zin 10) *kriekjes* (zin 11), *pareltjes* (zin 22), adj. *aarden* (zin 56), *veulen* (zin 107) en *beuken(hout)* (zin 109). In 17 plaatsen werd in al die gevallen een vorm op *-ie(s)* vermeld: Eine (O 94), Wortegem (O 95), Oudenaarde (O 98), Mater (O 123), Sint-Maria-Horebeke (O 124), Ingooigem (O 181), Anzegem (O 182), Tiegem (O 184), Hees-tert (O 186), Avelgem (O 187), Outrijve (O 188), Ruien (O 192), Melden (O 198), Nukerke (O 202), Etikhove (O 203), Schorisse (O 205) en Ronse (O 265).

Kaart 2: Het Zvla. *-ie(s)*-gebied

- | *ie* in kiekens
- *ie* in pareltjes
- / *ie* in aarden (pot)
- \ *ie* in veulen

4. DE HISTORISCHE ACHTERGROND

Voor ons onderzoek van dit centraal aspect vertrekken wij van de negen woordcategorieën met een suffixoïde *-ie* (cf. 2.1.). Een meerderheid daarvan – nl. zes tegenover drie – eindigt op *-ies*. We bekijken echter eerst de drie categorieën op finale *-ie*.

De ongelede woorden op *-ie* (bv. *veulie* / *verkie* / (*h*)*ekkie*, zie 2.1.1.) waren historisch wel degelijk geleed: in het Oudnederlands bestonden ze uit een basis + het suffix *-în* (bv. **ful-în*), waarin *-în* oorspronkelijk een diminutiveringsfunctie had (zie o.a. Schönfeld – Van Loey 1959: 229).

Ook de bimorfematische stofadjectieven op *-ie* (bv. (*h*)*outie* / *gouwie* / *wollie*, zie 2.1.2.a) hadden in het Vroegnederlands een suffix *-în* (bv. **holt-în*) (zie ook hier Schönfeld – Van Loey 1959: 229).

Hetzelfde historische suffix *-în* is ook aanwijsbaar voor de derde subcategorie van gelede woorden op finale *-ie*: augmentatieve en diminutive persoonsnamen (bv. *Bertie* uit Vroegndls. *Bert-în*, cf. 2.1.2.b) (zie alweer Schönfeld – Van Loey 1959: 229).

Voor deze observaties zou theoretisch een analyse opgezet kunnen worden, waarbij *-ie* gezien wordt als de nooit verdoefte voortzetting van het oude suffix *-în*, dat dan wel nog de finale *-n* verloor na de verkorting van de vocaal, wat in de Vlaamse dialecten als onwaarschijnlijk mag worden beschouwd.

De zes (sub)categorieën met Zvla. *-ies* (bv. *seffies* = seffens, *leugies* = leugens, *bovieste* = bovenste, *te Putties* = bij Van de Putte en *beuntsies* = boontjes) hebben in de meeste Vlaamse dialecten een equivalent op *-ans*. Voor de laatste categorie ligt dat niet meteen voor de hand (cf. *boontjəs*, *boekskəs* in de meeste Vlaamse dialecten), maar in 2.2.3. hebben wij de onderliggende aanwezigheid van *-n*- kunnen beargumenteren.

Ook van de meeste groepen van woorden op ZVla. *-ies* gaat – althans op het eerste gezicht – de bovenstaande hypothese (nl. *-ies* als de voortzetting van een oud suffixoïde element met een *ie*-achtige vocaal) op. Maar tegelijk leveren net die (sub)categorieën tegenvoorbeelden op voor wat hierboven gesuggereerd werd. Die zijn te vinden in alternanties in woorden die historisch nooit een *-în* gehad hebben:

- o.a. ongeleed *ōvən* (Wgm. *ofan*) vs. geleed *ōvies*
- ongeleed *lākən* (Wgm. *lakan*) vs. geleed *lākies*
- ongeleed *wāpən* (Wgm. *wapan*) vs. geleed *wāpies*
- ongeleed *bōvən* (Wgm. *be-ufan*) vs. geleed *bōviestə*
- ongeleed *zēvən* (Wgm. *sibun*) vs. geleed *zēviestə*
- ongeleed *āvənt* (Wgm. *āband*) vs. geleed *s(n)āvies*

Zulke voorbeelden en de algemene verhouding van zes (sub)categorieën op *-ies* tegenover drie op *-ie* leiden tot de HYPOTHESE dat sluiting tot *-ies* in de hand gewerkt is door een op *-n* volgende *-s*. Daarmee rijst een nieuwe cruciale vraag: hoe is dat te verklaren? Voor het antwoord hierop moeten we er o.i. het verschijnsel van de *mouillering* bij betrekken. Mouillering houdt in dat postvocalische alveolaire (en dus niet-hoge) consonantclusters beduidend verhoogd worden in de richting van het palatum. Uit grondig onderzoek van Keymeulen (1991 en 1993) blijken drie bevindingen heel relevant te zijn voor de hier aangekaarte thematiek:

- 1) Het epicentrum van de mouillering is te situeren in de Denderstreek, inclusief de streek van Geraardsbergen en dus het oostelijke deel van ons *-ie(s)*-gebied.
- 2) De cluster *-ns* was/is in principe mouilleerbaar, bv. Aalsters [priɲf] = prins, Geraardsbergs [iɲ] = eens (une fois).
- 3) Mouillering is sterk regressief (geweest) en kan vroeger o.a. westelijker delen van Oost-Vlaanderen bestreken hebben.

Door de mouillering ontstond dus de hoge cluster $[-\eta f]$ en van zulke hoge clusters is bekend dat ze ertoe neigen om ook de voorafgaande klinkers omhoog te trekken, bv. $-\text{ans} \rightarrow -\text{an}f \rightarrow -ie(\eta)f$ en bij demouillering en denasalering $\rightarrow -ies$.

De hierboven geformuleerde tendens kunnen we met tal van voorbeelden uit de Vlaamse dialecten staven:

- In de Westhoek werd/wordt het suffix $-ig$ (fonetisch $[-\text{ə}\chi]$) verhoogd tot $[-i\chi]$, bv. $\text{last}[i\chi]$ (cf. Taeldeman 2013: 162 – 163).
- In tal van West-Vlaamse dialecten wordt oude \check{i} vóór een $-NC$ -cluster vrij open uitgesproken (bv. $[\text{lændə}] = \text{linde}$, $[\text{səmpəl}] = \text{simpel}$), maar vóór de hoge cluster $[-\eta k]$ is \check{i} gesloten (bv. $[\text{riŋk}] = \text{ring}$).
- In het dialect van Zottegem (O117) en Balegem (O 38) houdt oude \check{a} vóór een $-NC$ -cluster haar open timbre (bv. $[\text{zant}] = \text{zand}$, $[\text{lampə}] = \text{lamp}$), maar vóór de hoge cluster $[-\eta k]$ is \check{a} vernauwd tot $[\varepsilon]$ (bv. $[\text{bɛŋkə}] = \text{bank}$).
- In de mouillerende dialecten van de Denderstreek worden oude \check{i} en \check{e} een graad geslotener uitgesproken vóór een gemouilleerde cluster: vgl. Vlierzele (O 49) $[\text{wɛn:}]$ (*winnen*) vs. hij $[\text{wiŋt}]$ (*hij wint*)
 $[\text{kæn:}]$ (*kennen*) vs. hij $[\text{kɛŋt}]$ (*hij kent*)
- In veel Limburgse dialecten wordt *Jean* als $[\text{zjɛŋ}]$ uitgesproken: finale $-n$ evolueerde tot $[-\eta]$ en vervolgens / concomitant vernauwde \check{a} tot \check{e} .

Op grond van dit alles mogen we de volgende ontwikkeling aannemen:

(1) $-\text{ans} \rightarrow$ (2) $-\text{an}f$ en $-\text{ien}f$ (3) $-\text{ief} \rightarrow$ (4) $-\text{ies}$.

In de RND-gegevens van Parike (O211), Everbeek (O212) en Geraardsbergen (O228) – dus de oostelijke periferie van het $-ie(s)$ -gebied – is elk stadium van die ontwikkelingsgang geattesteerd: bv. $\text{krieks}[\text{kəŋf}]$ (O212) \rightarrow $\text{kiek}[\text{iŋf}]$ (O211) \rightarrow $\text{perel}[\text{kif}]$ (O228) \rightarrow $\text{kieks}[\text{kis}]$ (O228).

Zonder op een beslissende tussenkomst van de mouillering te alluderen oppert De Tollenaere (1964: 80) de mogelijkheid van een tussenfase $-iens$. Daarbij verwijst hij naar een oude bijdrage van de Nukerkenaar F. De Vos in het tijdschrift *Volk en Taal*, afl. 2 (1889-1890: 100-107). Die signaleert dat vooral bij oudere mensen nog vormen als wāgieNTs (= wagens) JantjieNTs (= Jantjes), kloefkieNTs (= kloefjes, A.N. klompjes), zēvieNTstən (= zevende) voorkwamen. Als die observatie juist is, fungeerde $-t$ wellicht als een overgangsklank tussen $-n$ - en $-s$ -, hoewel het ook om een gebrekkige weergave van een gemouilleerde cluster kan gaan.

Verder wordt de hierboven geschetste ontwikkelingsgang ondersteund door een observatie in de oostelijke periferie van het ZVla. *-ies*-gebied: in het Geraardsbergs (O228) en het Everbeeks (O212) bevatten de RND-data (1930) en de gegevens van Pée (1938) soms nog diminutieven op *-[i]f*] (bv. *krieksk[i]f*] (= kriekjes] en *stillek[i]f*] (= stilletjes).

De hierboven gesuggereerde ontwikkeling van *-əns* tot *-ies* via een tussenstadium met gemouilleerde *-ns* kan natuurlijk niet gelden voor de *drie* categorieën met ZVla. *-ie* in de auslaut, die het equivalent zijn van *-ən* in het A.N. en de andere Vlaamse dialecten:

- 1) monomorfematische woorden, bv. *veulie* = veulen.
- 2) bimorfematische stofadjectieven, bv. *zèlverie* = zilveren.
- 3) bimorfematische augmentatieven van persoonsnamen, bv. *Bertie* uit *Bert*.

Al in het begin van sectie (4) over de achterliggende historische ontwikkeling van ZVl. *-ie* (= A.N. *-ən*) is gebleken dat in die drie gevallen auslaut-*-ie* uiteindelijk teruggaat op het Wgm. suffix *-în*. Hier zou in principe gedacht kunnen worden aan een onverkleurde continuering van dat oude suffix, maar in het licht van de hierboven besproken overgang *-əns* → *-ies* (via een tussenstap met mouillering) lijkt ons dat onwaarschijnlijk: voor de negen categorieën met ZVla. *-ie(s)* (< Wgm. *în*) kun je bezwaarlijk voor de ene categorie een nooit verdopte suffigale *-ie* aannemen en voor de andere categorieën (zie hierboven) een ommetje maken langs een verdoffingsfase en een herkleuring tot *-ies* via mouillering van *-ns*.

Voor twee van de drie categorieën met auslaut *-ie* (type *veulie* en type *Bertie*) geldt dat ze ingepast kunnen worden in een paradigma met de vorm op *-ies* als alternant:

- Vgl. type (1): enkv. *veulie*, mv. *veulies*
 type (3): *Bertie*: locatief *te Berties*, possessief *Berties paard*

In beide gevallen kan de vorm op *-ie* door analogie / back-formation uit de gesignaleerde types op *-ies* verklaard worden. Dat ontwikkelingspad wordt zelfs heel plausibel m.b.t. type (1), de enige monomorfematische categorie die bovendien lexicaal diffuus is: bv. wel *veulie* (= veulen), *verkie* (=varken), *kiekie* (= Vla. kicken, A.N. kippen), *hèkkie* (Vla. hekken, A.N. hek), *meulie* (= molen), maar *leugən*, *ovən*, *rēgən*, *wāpən*, enz. We zien dat enkelvoudsvormen op *-ie* voorkomen naast meervoudsvormen op *-ies*, die in een heel sterk agrarisch georiënteerde samenleving een hoge gebruiksfrequentie

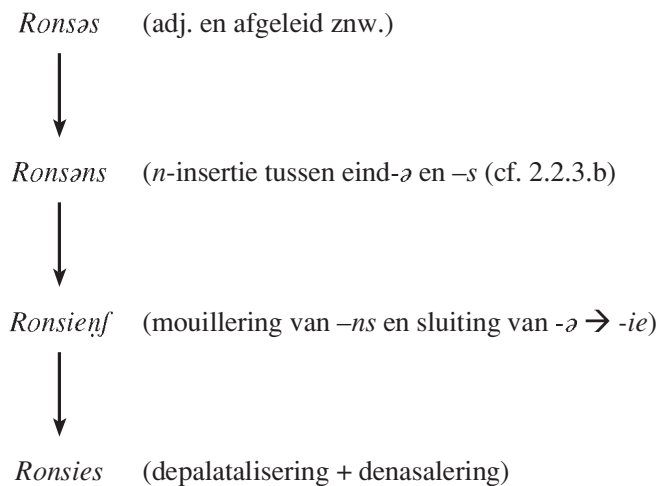
hadden / hebben. Daardoor kon de enkelvoudsvorm op *-ie* heel sterk gevoed worden vanuit het meervoud op *-ies* (zie 2.2.2).

Dus: *kiekən* → *kieke* vanuit frequenter *kiekies*
(h)èkkən → *(h)èkkie* vanuit frequenter *(h)èkkies*.

Alleen voor stofadjectieven op *-ie* (bv. *wullie* = wollen, *ijzerie* = ijzeren) gaat de vorige hypothese, nl. jongere herkleuring uit *-ə(n)s* niet op, want hier kan van een eind-*s* (bv. **ijzerən+s*) geen sprake zijn. Zou de finale *-ie* hier dan toch een onverkleurde voortzetting zijn van het historische suffix *-în*? Mij lijkt dat na al het voorgaande toch wel erg onwaarschijnlijk. Ik zie het veeleer zo: bij de analogische invoering van */i/* als suffixvorm is het adjectivische *-ən*-suffix 'meegesleurd' door de gelijkkluidende suffixen. In dat verband verwijs ik naar de gesignaleerde tendens in paragraaf 3.(1): 'geleedheid bevordert *-ie* (= *-ən*)!

5. EEN TOEMAATJE: RONSIES

Over het ZVla. equivalent van A.N. *Ronsəs* (adj. en znw.) is er al heel wat geschreven (zie o.a. De Tollenaere 1964 en 1969, Pée 1968 en Bouchez 1998). Op grond van wat voorafgaat, poneren we de volgende ontwikkelingsgang:

In de veronderstelling dat de familienaam *Ronse* voorkomt (wat in Oost- en West-Vlaanderen ook het geval is), zal de genitivering ervan (vooral na locatief *te*) als volgt luiden: *t(o)e Ronsəns* in bv. het Aalters en het Balegems, maar *te Ronsies* in het bekende Zuid-Vlaamse gebiedje.

Een mooie parallelle ontwikkeling treffen we overigens aan in het aangrenzende dorp *Schuusə* (officieel *Schorisse*, O205): afleiding op *-s* → *Schuus-ans* → *Schuus-if* → *Schuus-ies*. Eveneens uit dat Zvl. gebiedje vermelden we tot slot nog *Meldies*, een afleiding van *Melden* (O198): *Meldəns* → *Meldies*.

6. BESLUIT

Voor acht van de negen subcategorieën met Zvl. suffixoïde *-ie(s)* als equivalent van A.N./Vlaams *-ən(s)* konden we een evolutie van *-əns* naar *-ies* door/ via mouillering van de eindcluster *-ns* en verkleuring/sluiting tot *-ies* (eventueel *-ie* door back-formation uit *-ies*) op z'n minst aannemelijk maken. Voor één subcategorie op auslaut *-ie* (nl. stofadjectieven) kan die verklaring niet ingeroepen worden, vermits deze adjectieven nooit door een uitgang *-s* gevolgd konden worden. Voor vormen als *zèlverie*, *ijzerie*, *plastiekie*, enz. moeten we misschien aannemen dat het oude suffix *-in* hier nooit zijn *-ie*-kleur verloren is. Quod adhunc illustrandum est.

Bibliografie

- Bouchez, Maurice** (1998): *'t Ronsies in guiren en kluiuren*. Ronse, eigen uitgave.
- De Tollenaere, Félicien** (1964): Naar aanleiding van Zovl. *veulie* 'veulen'. In *Taal en Tongval* 16, 76 – 81.
- De Tollenaere, Félicien** (1969): *Ronses(ch)*, *Ronsens(ch)* of *Ronsisch – Ronsies*. In *Naamkunde* 1 (Feestnummer P.J. Meertens), 127 – 137.
- De Vos, Fred.** (1889-90): Over de Zuid-Vlaamsche uitgangen *ie* en *ies*. In *Volk en Taal* 2, 100 – 107.
- Hoebeke, Marcel** (1969): Het systeem der augmentatieven bij mannelijke persoonsnamen in een Zuidoostvlaams dialect. In *Naamkunde* 1, 208 – 230.
- Leys, Odo** (1968): Het augmentatief- en het diminutiefsysteem in een Westvlaams dialect. In *Med. Ver. Naamkunde* XLIV, 109 – 191.
- MAND, deel I** (2005): *Morfologische Atlas van de Nederlandse Dialecten*, onder redactie van Georges De Schutter, Boudewijn van den Berg, Ton Goeman en Thera de Jong. Amsterdam University Press / Meertens Instituut.
- Pée, Willem** (1938): *Dialectgeographie der Nederlandsche Diminutiva*. Tongeren, Michiels.
- Pée, Willem** (1968): Een Ronsese kwestie en een averechtse verklaring. In *Taal en Tongval* 20, 74 – 76.
- RND**: *Reeks Nederlandsche Dialectatlassen*, o.l.v. Edgard Blancquaert en Willem Pée. **Deel II** (1930), E. Blancquaert en Hendrik Vangassen: *Dialectatlas van Zuid-Oost-Vlaanderen*. Antwerpen, De Sikkel.

- Schöpfung, M. en A. Van Loey** (1959): *Historische Grammatica van het Nederlands*. Zutphen, Thieme & Cie.
- Taeldeman, Johan** (2013): *The southwestern dialect area: Phonology*. In Frans Hinskens en Johan Taeldeman (eds.): *Language and Space: vol. 3: Dutch*, 150 – 173. Berlin/New York, De Gruyter – Mouton (2013)
- Teirlinck, Isidoor** (1924): *Klank- en Vormleer van het Zuid-Oostvlaandersch dialect*. Gent, W. Siffer (vooral § 153).